

Sidney Poitier – az ártalmatlan hős

Amióta Sidney Poitier, ez a kitűnő néger színész *A gyűlölet vak* kifogástalanul viselkedő orvosában megalkotta az ártalmatlan néger prototípusát, az amerikai producerek lelkiismerete jócskán megkönnyebbült. Azóta mindig ilyen jólfésült, mindenre ártalmatlan, semmilyen körülmények között nem revoltáló, és a kormánzatnak mindig megfelelő embertípusokat játszatnak vele, csak a név, foglalkozás, családi állapot és hely változik. Poitier ma már nem csak egy ember, nem csak egy negyvenegy esztendőös filmszínész, nem csak egy olyan színesbőrű ember, aki alapos ismerője népe problémáinak, hanem: szimbólum, aki a kaliforniai filmmágnások elképzeléseiből született. Ez a minden adottsággal rendelkező nagy színész, filmről filmre egyre jobban megszűnik négerré lenni és átalakul valamiféle — a filmstúdiók dramaturgjai által kigagyalt — fekete „Übermensch”-é.

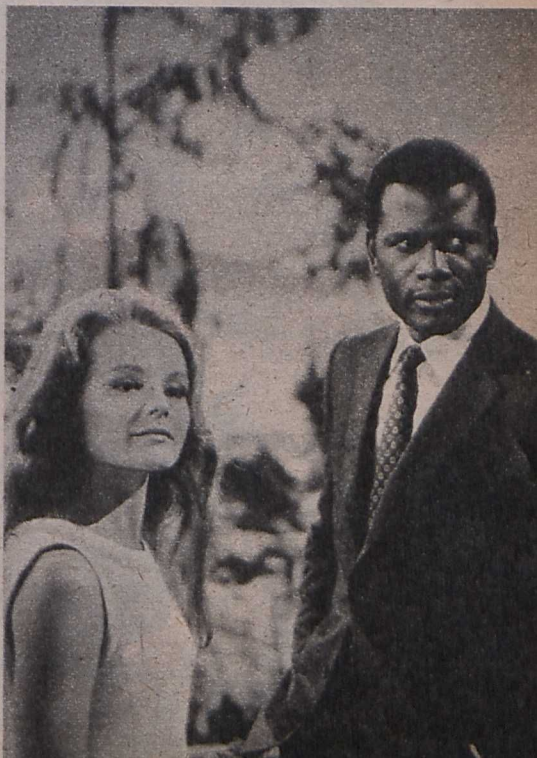
Ebben az esztendőben három filmet szentelt az amerikai filmipar a néger-kérdésnek: *Az éjszaka forrósága* (Oscar-díj), *To Sir, with Love* és a *Hurry Sundown*. Az amerikai kritikusok között akadtak elegendően, különösen a faji elkülönülés ellenzői, de mások is, akik tévesnek és hibásnak találták e műveket. A filmek előterében Sidney Poitier figurája, mint a fekete hatalom reprezentánsa áll, akinek kizárólag testszíne adja meg jelentőségét.

Kitűnő színészi képessége, nagy mesterségbeli tudása és lebilincselő megjelenése ellenére Poitier emberformáló művészte nagy veszélyben van. Nem lehetetlen, hogy egész művészi karrierje belefussad Hollywood azon igyekezetébe, hogy öbelőle alkossa meg a négernek emancipációjának hivatalos északamerikai megtestesülését.

Annak idején, amikor a rabszolgafelszabadítás eszméje harcba indult a déli farmerek fajgyűlölete és pénzhétsége ellen, megszületett e kor bibliája, a „Tamás bátya kunyhója”.

A múlt század közepén ez a könyv batornak és liberálisnak számított az USA déli vidékein. Amikorra a téma első filmváltozata megszületett, e század elején, a film már fajgyűlölő és elfogadhatatlan lett. A második világháborúig a néger az amerikai filmekben mindig bohóckodó, babonás kretén, röhögő, daloló, alacsonyabb értékű ember. Most újabb típus alakul ki Hollywoodban, mindennek ellentéte: *a néger, aki tiszta, tökéletes, rejtelmes és legyőzhető*. Ez az új típus éppen olyan hamis, mint a régi volt. A filmváros — a kritikai érzék teljes hiányával — a faji problémát olyanformán oldja meg, hogy Sidney Poitierből hamis szuperhőst csinál, mítoszt teremtsen egy általa kiesztelt típusból.

A hangosfilm megjelenése után mintegy hat esztendő telt el, amíg Amerikában néger színész eljátszhatta egy film főszerepét. Az első Paul Robeson volt. Eddig az időpontig a producerek inkább feketére maszkírozták a fehér színészeket, semhogy valódi négerekkel dolgoztak volna. Furcsán hangzik, de igaz,

Sidney Poitier és Katherine Houghton a *Tudod ki jön vacsorára?* című filmben

hogyan Hollywoodban nem volt semmilyen törvényes gát, vagy irányított ellenszenv a négerek ellen. Peter Noble angol történész szerint minden csak abból a félelemből született, hogy az amerikai filmipar nem akart magának kellemetlenségeket a déli államokban. A Ku Klux Klan bosszúakciójától is félték. 1937-ben a *Néger légio* című film törtéme meg a jeget. Egy fanatikus terrorista-csoportot mutatott be anélkül, hogy a KKK betűk láthatóak lettek volna. 1937 és 43 között két másik kövekezett: a *Furia* és a *Holt lelkiismeret*. Később a KKK és a lincselés-témák gyakrabban szerepeltek a filmgyárak alkotásai között. (*Native Land, The Burning Cross O Cardal*.) Az amerikai film ekkor minden áron felejtést és megbocsátást követelt a múlt fajvédő bűneire. Ebben a szellemben jöttek létre a szentimentális melodrák: *A trópusi*

sziget, Az élet imitációja, A hús öröksége és a kitűnő néger énekesek közreműködésével készült *Carmen Jones* és *Porgy and Bess*.

Jelenleg az amerikai film nem teszi nevétségessé, nem kritizálja a négereket. Hibáikat, amelyek még megvannak, mint az igazságtalan bánásmód keserű gyümölcseit el kell viselni, erényeiket, mint a haladó propaganda fegyvereit és a szabadon választott élet előnyeit ünnepelni kell. Egy new-yorki kritikus megállapításai szerint: amit a fehér elsősorban elvár a négeről, az, hogy ártalmatlan legyen. Döntő ebben az ügyben, hogy Poitier nagyszerű színész és hivatott megszemélyesítője fajtajának. Így az ő színészi kvalitásai ellensúlyozzák az egyre természetellenesebb, korlátoltabb és sokszor ismételt szerepek hiteltelenségét. De ugyanakkor sajnos elősegíti egy hazug mítosz elterjedését, amely

Tony Curtis és Sidney Poitier, *A megbilincseltek* főszereplői

Katherine Hepburn, Katherine Houghton és Sidney Poitier — Stanley Kramer filmjében

végeredményben a fajgyűlölet elleni harcot gyengíti.

A közelmúltban alakult meg éppen Hollywoodban egy nem üzleti célú, olyan altruista egyesülés, amely a faji előítéleteket kívánja leküzdeni a film segítségével. Robert Wise és Tom Laughlin rendezők és Marlon Brando, Jack Lemmon, Candice Bergen, Jean és Elizabeth Simmons sajtókonferencián jelentették be, hogy első filmjük, amelyet augusztusban kezdenek forgatni: *A fekete élete az USA-ban*. Témája a faji zavargások az USA-ban, egészen Martin Luther King meggyilkolásáig. Paul Newman, Sidney Poitier és Nancy Sinatra is jelentős szerepet kap a film elkészítésénél. Programjukat Marlon Brando fejtette ki. „Az évek hosszú során egyikünknek sem

volt alkalma olyan filmben közreműködni, amely elég alaposan foglalkozott volna a problémákkal, amelyek polgártársainkat nyugtalanítják. Talán még ma sincsen erre alkalmunk. Sokan közülünk eddig nem igen nyúltak hozzá a faji diszkrimináció kérdéséhez. Elsőrendű kötelességünk, hogy véget vessünk ennek a méltatlan állapotnak.”

Hogy Poitier szerepe ebben az új közösségben milyen lesz, nem lehet előre megjósolni. „Néger Superman”, aki mindig győz, — vagy a valódi Fekete Embert viszi a vászonzonra, akit üldöz a társadalmi előítélet, az államhatalom és a saját elmaradottsága, akinek sorsa emberi sors és nem kiagyalt történet?

PELBÁRT OSZKÁR